

Иван Вазов

Un cas de psychologie

Не знам дали са много щастливи хората, които не умеят да приказват. Но, несъмнено е, че тяхното общество не е от най-веселите. Човек, който е лишен от дарбата да води занимателен и умен разговор, е за оплакване. Той може да е умен, но се показва неразвит и ограничен, може да има най-добрите намерения на света, да е пълен с искреност – неговата реч е неубедителна, неговите уверения се чинят неправдоподобни. За такъв онеправдан най-добрият съвет е – да мълчи. Мълчането може да му донесе сполука, с него той има голям шанс, даже и когато е глупав, да бъде зет за умен човек – или да избегне сг्लупяванията му...

Не нахалос една световна поговорка дума: „Говоренето е сребро, мълчанието – злато.“

* * *

Господин Маргаритов е обаче сладкодумен човек.

Винаги усещам благодарение, когато случаят ме срещне с него на улицата. Такава среща за мене е една приятна минута, която пораства на часове... Той знае моята слабост и затова, колчем ме зърне отдалеч, неговото честно, сериозно, малко високомерно лице с хубаво прошарена брада, грижливо подстригана, и със златни очила, с шикозно увисналата на тях черна връвчица, се усмихва приветливо, задължително, почти пригласително, и той веднага насочва стъпките си към мене, както и аз моите към него...

Господин Маргаритов не само че е приятен човек, но още и мой стар познайник. Той има светско обращение – знак, че много време се е търкал о чуждо общество; речта му е увлекателна, умна, фразите му са закръглени и изящни, Думите обладават точност и изразителност. Темите си Маргаритов има безкрайно разнообразни, той ги зема из всичките обстоятелства, из всичките области на живота, той ги лови из всичките сфери, според както случаят или вдъхновението му подсказат. И по всичките предмети е еднакво вещ, самоуверен и красноречив. Завиден дар! Един път завоювал разговора, той го не изпуска от властта си, както и мене – от обаянието на сладкодумието си. Могат лакти да ни мушкат на тесния тротоар, могат груби крака да настъпат нашите, могат учтиви поклони да ни здрависват – това не може нито да ни смути, нито да ни отвлече. Разговорът – той цял се държи от Маргаритова – отива плавно, непрекъснато, невъзмутим в своето величествено течение. Той прилича на една река многоводна, с широки и меки завой, без скокове и пресекащи. Темата ще бъде изтискана като лимон, обърната наопаки като ръкавица и само тогава изоставена, а на мен – дадено конже.

И какви не теми намира Маргаритов съвършено случайно, необяснимо, просто фанати с ръка из въздуха!

Например веднъж той ме занима цял час върху голотата на Софийско поле: по такъв гол предмет той намери възможност да приказва много, богато и с много изобилие от цветя на красноречие; друг път ние замръкваме на въпроса за скръбния упадък на нашето вестникарство. Макар и да не чете вестници, той умя дълго да говори за съдържанието им. Други път Маргаритов ми приковава вниманието с описанието хубостта на румънките в Букурещ – (ние оттам се познаваме). Маргаритов, паднал на тая нежна почва, говори с вдъхновението на поет и с тънката вещина на един десетгодишен тъпкач на тротоарите и булеварда при бреговете на Дъмбовица... Или пък разговорът ще е върху скъпотата на наемите в София и грубостта на климата ѝ и слугините ѝ (господин Маргаритов е още цветущ ерген!); или – по страстния въпрос за пенсиите – жизнен за него, жизнен в най-тясното разбиране на думата, защото моят приятел живее от народната признателност, за заслуги емигрантски – ох, шумния булевард при Дъмбовица! – или дохожда ред на Корейската война. Тая скучна война, безинтересна за европееца, глупава война, дохожда обаче в краен, отчаян случай.

* * *

Последният път разговорът бе по немската литература. Маргаритов чете, но само по немски.

Той ми говори за Хайне, когото е чел с възхищение. Хайне го обайва със своята нежна и ефирна духовитост, а по тънката ирония той няма равен. По тоя случай той ме пита чел ли съм поемата „Германия“; мина после на класиците: Виланда, Шилера, Гете. Не, те го не пленяват; много са класически, сиреч много несъвременни – той търси свежест в литературата, както я търси и у жените (последното той ми каза ниско, със значителна усмивка); предпочита им той Шопенхауера, Ауербаха. Шопенхауер е отрицателен философ, дълбок, но тежък. Враг заклет на доктрините на Фихте и Шлегеля, той туря в съчинението си неукротим пессимизъм, той гледа мрачно на човека, безнадеждно на живота; но в самия него живее хрисим, весел и самодоволен човек. Двойственост на поет! Маргаритов ми загатна даже, че при всичката отрицателност на философските си въззрения, той е обичал много парите, както и другият – Ауербах, противник на женския пол, обявен мизогин, имал обаче слабост към своята възрастна и дебела слугиня... Тоя разговор, така неусетно бягал от широката област на книжнината в тесния улей на

биографията, ставаше не на тротоара, а в една алея на градската градина, под покровителната сянка на рунтавите акации, близо до статуйката на Диана.

* * *

В тая именно алея ме сполетя едно страшно разочарование в Маргаритова.

Там се изпари моят ентузиазъм за него.

И знаете ли в какво се спъна тоя превъзходен човек?

В най-невинното нещо:

Българската литература!

И отде дявол: от дебелията слугиня на Ауербаха да скокне на тоя пустал предмет? И, nota bene, пръв път той рискуваше това. И още тука, в алеята! Аз не мога да си обясня тая фаталност.

Но да разкажа как се свърши разговорът в тая злокобна алея.

Свършил за немкинята, Маргаритову скимна да мине на българската литература. Още от първите му думи беше ясно, че той стъпи на една несигурна за него почва; трапчинките и грапавините, и тайните й, чужди нему, спъваха вървежа му... Речта му стана нерешителна, несамоеверена. Очевидно той се заблуди в шумачето на българската литература, което за него беше непроходимо замотан африкански лес, какъвто откри Станлей. Аз фанях да го съжалявам и търсех да му туря златен мост за отстъпване чрез повръщането на Ауербаха или на Корейската война.

Но той не ме остави да извърша това добро дело и решително ми каза:

– Вашето най-ново поетическо произведение... как го викаха... „Драски и краски“...

– „Драски и шарки“ – натъртих аз на тая последна дума; – но то не е поетическо, извинете...

– С извънредно възхищение ги четох. Много хубави!

На изтрит комплимент – изтрито „благодаря!“ Аз мислех, че мога вече да изведа Маргаритова из неизвестността на африканския лес и да го повлека в по-гостолюбивата Корея. Но той продължи:

– Знаете? Аз се залових да превода някои от сатирическите парчета в „Краски и драски“!

– Драски и шарки!

– Да – продължи Маргаритов, – смисълът точно предавам на немски, само стихът ме затруднява. Аз не владея техниката на стихотворството.

Аз се позачудих: доколкото помнех Драски и шарки бяха написани в най-прозаическа проза на света и никакви стихове нямаше там.

Аз го погледнах в недоумение. Маргаритов се зачерви на ушите, краят на носа му затрептя, той машинално си сне очилата, за да ги избрише уж, но в същност да скрие смущението си.

– Какви са новините по Корейската война? – фърлих аз златния мост.

Маргаритов е безпощаден. Той повтори:

– В Краски и драски има много лирическа поезия, подсолена с тънка сатира: стиховете са музикални, ритмите по-богати от Рюкертовите... Жално, че не владее стих, та съм принуден в прозаически превод...

Аз просто се срамях. Гипсовата Диана даже се изчерви!

„Лирическа поезия“? „Стихове музикални“? „Богати ритми“ – в „Драски и шарки“? Бай Маргаритов, да вървим в Корея!

Това нещо си мислех само защото по бих имал кураж да дръпна въжето на някой невинно осъден в Черната джамия, нежели да посрамя Маргаритова за една от най-безочливите, най-безцелните и най-непонятните лъжи, каквито са се лъгали в тоя лъжовен свят.

Аз търсех средство да се разделим по-скоро, да спася и него, и себе си от нетърпимо гламавото положение. Понеже Корея не помогна, аз, по едно вдъхновение, обърнах се за помощ към часовника си. О, щастие, минаваше дванайсет! Обяд!

– Сбогом!

– Сбогом!

Простихме се. Той тръгна.

* * *

Но аз не си отидох веднага.

Аз дълго мислих из алеите за това произшествие. Какво накара този добър, културен, несъмнено умен човек да скрои такова грубо и безсмислено ласкателство, подплатено с нагла лъжа? Защо му беше тоя вратоломен риск, из който нравственият му човек излезе пред мене дребен, пошъл, до сълзи нищожен? Вродено ли подмилкване или раболепство безпредметно? Той не очакваше никаква услуга, ни облага от мене, за да има нужда да замами разположението ми, което имаше напълно – понеже имаше уважението ми. Или възпитание изкилено? Или влияние на фалшивата страна, на опакото на едно културно общество, дето е расъл и се е слагал неговият ум и характер? Аз не можах да отгатна енигмата, нищо не ми даваше ключа на тая жестока изненада. Защо не

можем да спуснем стълба в човешката душа, като в дъното на един въ-
бел, и да узнаем извора, тайните побуждения на човеческите действия?
Казват, че психолозите се пъчат с това дълбоко изкуство и сърцеведс-
тво: добре, аз им оставям господин Маргаритова на пълно разположение
и се отказвам от него!

* * *

Да, от него ден ние се вече не срещаме с Маргаритова, или по-доб-
ре: той ме не види вече...

Направил е справка вероятно!

Така изгубих аз един умен и добър приятел, една илюзия още!... И
то по вината на първата част от Драски и шарки.

Истина, че спечелих една „драска“ за втората им част!

Но възнаграждава ли ме тая придобивка за загубата на
Маргаритова?

КРАЙ

Източник: Словото
Набиране: Надежда Владимирова

Свалено от „Моята библиотека“ [<http://purl.org/NET/mylib/text/3810>]